

POSUDOK OPONENTA HABILITAČNEJ PRÁCE

Téma habilitačnej práce:

PĚTIFAKTOROVÝ MODEL V PSYCHOLOGII OSOBNOSTI

Autorka habilitačnej práce: PhDr. Martina Hřebíčková, Dr., DSc.

Pracovisko uchádzačky: Psychologický ústav AV ČR

Vedný odbor: psychológia

Rozsah práce: 251 s.

Autorka predložila monografiu „**Pětifaktorový model v psychologii osobnosti. Přístupy, diagnostika, uplatnění**“, Praha, Grada Publishing 2011.

Aktuálnosť a relevantnosť zvolenej témy – poznatkový systém

PhDr. Martina Hřebíčková, Dr., DSc. sa v habilitačnej práci venuje téme, ktorá je reflektovaná vo viacerých vedných disciplínach. Načrtáva históriu explicitných i implicitných vlastností osobnosti. Metodologicky analyzovala rozdiely medzi príbuznými pojmami vlastnosť, dispozícia, črta. Východisko z pojmovej nejednoznačnosti identifikovala v metodológii Big Five.

Habilitantka načrtla vývin lexikálnej hypotézy a lexikálnych štúdií ako aj ich prínos k opisu osobnosti. Na pozadí pojmu OCEAN naznačila genézu vývinu jednotlivých faktorov osobnosti (pri ktorých sa možno odvolávať aj na priekopnícke postupy F. Galtona). Názorne ilustrovala vznik zoznamu českých osobnostne relatívnych adjektív, realizovaných v Psychologickom ústave AV ČR. Výskumné aktivity mali niekoľko etáp. Najskôr prebehol výber osobnostne relevantných slov zo Slovníka spisovného jazyka českého. Nasledovala klasifikácia prídavných mien do kategórií podľa Angleitnerovho klasifikačného systému. V nasledujúcej etape spracovala štruktúru zoznamu adjektív pomocou faktorovej analýzy a vyžadovala následné seba hodnotenie probandov. Veľkú pozornosť venovala najmä zaradeniu jednotlivých adjektív do spoločných faktorov. Pozitívne možno hodnotiť fakt, že starostlivo validizovala českú päť faktorovú štruktúru. Napríklad korelovala faktorové náboje vlastnej verzie štruktúry s príbuznou verziou, inej jazykovej proveniencie. Ďalej porovnávala markery Big Five. Okrem toho sa konfrontovalo pôvodné päť faktorové riešenie s faktormi odvodenými zo škál dotazníka NEO – FFI. Pozornosť venovala aj overeniu univerzálnej

platnosti päť faktorovej štruktúry porovnaním s jednotlivými jazykmi. Konštatovala pomernú zhodu medzi nimi.

Popri tradičných lexikálnych výskumoch habilitantka spojila dimenzionálny päť faktorový model s kruhovým usporiadaním vlastností, vo forme skráteneho päť faktorového kruhu. Na základe tejto analýzy zistila sklon jednotlivých faktorov k ich vzájomnému prekrývaniu. Priekopnícke výskumy uskutočnila M. Hřebíčková prostredníctvom lexikálnej štúdie so slovesami opisujúcimi správanie, prežívanie a konanie. Upozornila na existenciu viacerých faktorových variácií, na rozdiel od faktorov získaných analýzou adjektív, napríklad na chýbajúci faktor intelektu.

Časť päť faktorových výskumov dr. Hřebíčkovej tvorili dispozičné štúdie. Ide o prístup, ktorý v podstate tvorí psychometrickú aplikáciu pôvodných lexikálnych zistení. Habilitantka načrtla prehľad NEO inventárov. Ich prostredníctvom sa realizovali najmä longitudinálne a prierezové štúdie, ktorými sa zistili určité vekové rozdiely pri prisudzovaní jednotlivých dimenzií. Napríklad konštatovala sa všeobecná tendencia k preceňovaniu extravenzie, neuroticizmu a otvorenosti oproti prívetivosti a svedomitosti. Tiež konštatovala zníženie miery otvorenosti voči skúsenosti so zvyšujúcim sa vekom. Zistili sa aj odlišnosti vzhľadom na výber populácie v rôznych kultúrach. V tejto súvislosti možno uviesť aj rodové odlišnosti. Všeobecne sa konštatovalo vyššie skóre žien v neuroticizme, prívetivosti, vrelosti a prežívaní ako súčasti otvorenosti. Muži zas skórovali vyššie v asertivite a otvorenosti k ideám. Česká verzia potvrdila viaceré tendencie z medzinárodných výskumov. Muži sú vnímaní ako asertívnejší, aktívnejší, otvorenejší k novým činnostiam a cieľavedomejší. Pozoruhodné porovnania priniesli aj komparácie viacerých európskych a ázijských národov, vrátane porovnávacích štúdií česko – nemeckých, česko – poľských a česko – slovenských.

Z metodologického hľadiska autorka venovala veľkú pozornosť aj skúmaniu zhody medzi posudzovateľmi ako aj diskrepanciám medzi sebahodnotením a hodnotením prostredníctvom iných pozorovateľov. Konštatovala relatívne vysokú mieru zhody pri posudzovaní extravenzie a otvorenosti. Habilitantka sa zamerala aj na aplikáciu zhlukovej analýzy v NEO osobnostnom inventári. Popri dotazníkoch odvodených zo školy McCraeu a Costu venovala pozornosť aj alternatívnym metódam, medzi ktoré zaradila aj dotazníky FFPI, BFQ a IPJ. Uviedla základné údaje o ich validite a spoľahlivosti. Vyzdvihnúť možno najmä pôvodnú českú verziu Inventára prídavných jmen IPJ, ratingový inventár 60 bipolárnych adjektív. Pomerne veľkú pozornosť venovala autorka lexikálnemu a dispozičnému prístupu k päť faktorovému modelu. Konfrontáciou viacerých výskumných zistení dospela k niektorým metodologickým zovšeobecneniam, zameraným najmä na medzikulturálne výskumy

osobnosti, vrátane konštruktú „českej národnej povahy“ a národných stereotypov. Celkovo sa prihlásila k tradícii črtových koncepcií pri výskume osobnosti

Metodologický aspekt práce

V habilitačnej práci autorka prezentovala viacero vlastných empirických výskumov ako aj porovnávacích štúdií s populačnými výbermi z viacerých kultúrnych oblastí. Metodologická reflexia je súčasťou diskusie, v nej autorka prehodnocovala vhodnosť použitých metód z hľadiska ich spoľahlivosti a validity.

Teoretické, metodologické a praktické prínosy habilitačnej práce

Vo všetkých troch uvedených rovinách je práca prínosom. Obohatila repertoár poznatkov o vlastnostiach osobnosti, najmä z črtového hľadiska. Použité metódy preukázali dostatočnú validitu pri skúmaní interindividuálnych rozdielov medzi vlastnosťami osobnosti podľa viacerých identifikačných znakov. Zistené rozdiely sú využiteľné v rôznych oblastiach spoločenskej praxe, najmä v poradenskej, pedagogickej i klinickej psychológii. Autorka venoval pozornosť aplikáciám získaných poznatkov najmä v behaviorálnej medicíne a psychológii zdravia, pri výbere profesie, pracovnej, podnikovej a organizačnej psychológii ako aj v pedagogickej praxi.

Pozitíva habilitačnej práce

- interdisciplinárny prístup k skúmanej problematike,
- posudzovaná práca predstavuje hodnotný príspevok k teórii i praxi výskumov osobnosti, v českých podmienkach zohráva priekopnícku úlohu,
- spracovanie výskumnej problematiky sa opiera o značný rozsah preštudovanej literatúry,
- literárne – teoretické a výskumné zvládnutie problému autorka dokumentovala primeranou štylizáciou myšlienok, jasnou argumentáciou, sklbením a prepojením naštudovaných teoretických východísk s výskumnými výsledkami,
- pozitívne možno hodnotiť výber a rozsah vybraných výskumných metód, precízne štatistické spracovanie výskumných výsledkov, ich grafickú interpretáciu, primerané

zvládnutú diskusiu a formulovanie prijateľných záverov.

Pripomienky k oponovanej práci

- autorka pri analýzach päť faktorovej štruktúry opisu osobnosti v českom jazyku konštatovala nízku robustnosť faktora emocionálnej stability – možno bezvýhradne prijať konštatovanie o relatívne nízkej slovnej zásobe českého jazyka pre emočné prežívanie?
- klasifikácia adjektív do jednotlivých lexikálnych kategórií je značne subjektívny proces; zaisťuje skutočne pomocná formulka „lingvistického testu“ validitu klasifikácie (najmä ak výber šiestich pozorovateľov nezaisťuje jednoznačnú väčšinu posudzovateľov),
- nie je 26,8% celkového rozptylu piatich faktorov z 95 komponentov príliš nízky?
- viaceré citované štúdie zamerané na interkulturálne rozdiely medzi viacerými národnými skupinami sa opierajú o pomerne malé výbery. Nespochybňuje to ich spoľahlivosť?

Otázky predložené do diskusie

- v posledných desaťročiach výskumy osobnostných premenných prebiehajú v znamení značnej variety faktorov. Aký počet faktorov pokladá autorka podľa vlastných skúseností za optimálny?
- aké sú výhody i nevýhody lexikálnych a dispozičných prístupov k skúmaniu osobnosti?

Záver

Predložená habilitačná práca PhDr. Martiny Hřebíčkovéj, Dr., DSc. „Pětifaktorový model v psychologii osobnosti. Přístupy, diagnostika, uplatnění“ v plnom rozsahu splnila sledovaný cieľ a tiež veľmi dobre napĺňa požiadavky kladené na tento druh prác. Autorka v nej preukázala primerané schopnosti zvolený problém na odbornej úrovni zvládnuť. Je napísaná zrozumiteľným odborným jazykom, vychádza z vhodnej teoretickej bázy, prináša originálne výskumné poznatky, spracované vhodne volenými štatistickými procedúrami. Práca splnila sledovaný cieľ. Preto prácu odporúčam prijať na obhajobu a na základe jej priebehu ju hodnotiť. Navrhujem, aby

**PhDr. Martine Hřebíčkovéj, Dr., DSc. bol udelený vedecko-pedagogický titul „docent“
v skupine sociálne a humanitné vedy.**

V Bratislave, 10. 2. 2012

Prof. PhDr. Imrich Ruisel, DrSc.